

4. Kozin O., Cretu M., Boychuk Y., Kozina Z., Korobeinik V., Sirenko P. Comparative characteristics of the functional state of future art teachers and other pedagogical specialties students. *Health, Sport, Rehabilitation*. №8(4), P.20-31. doi.org/10.34142/HSR.2022.08.04.02.
5. Plakhotniuk G., Liubchenko I., Prokhorchuk O., Yuzyk O., Turchak A., Markova O. Formation of Future Specialists' Information Competence. *Revista Romaneas capentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol,13 (2), P.57-77. https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/410.
6. Rusyn L., Sirenko P., Iliukha L., Denysovets T., Kvak O., Bilobrova T. The results of the research and experimental verification of the occupational therapy program for athletes of older age groups (Masters) who specialize in Sambo wrestling with chronic injuries of the ankle joints. *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series № 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works / Ed. O. V. Tymoshenko*. Kyiv: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University, 2022. Issue 7(152). 22 s. 142., p.101-107.
7. Shamardin V.M. Technology of training of football team highest qualification. Dnepropetrovsk: Innovacija. 2012.
8. Sirenko P.O, Istomin A.H, Sirenko R.R, Khorkavyy B.V, Rybchych I.E. Special and preventive exercises for hamstring muscles in the training process of experienced football players. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2022. Vol.26(5), p.344-352. https://doi.org/10.15561/26649837.2022.0509.
9. Sirenko P.O. Innovative technologies of skilled football players. [PhD thesis]. Lviv; 2015
10. Sirenko P, Korolinska S, Sirenko Y. Features interference electromyogram rectus femoris for skilled players in the context of special exercises. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2013. Vol.17(8). 92-98.
11. Sirenko P, Korolinska S, Sirenko Y. Features interference EMG leg extensor muscles of skilled players in the context of the special exercises. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2013. Vol.17(7). P.70-76.
12. Sirenko P.A. Special and preventive exercises in professional football. Kharkiv: Nove slovo. 2012.
13. Sirenko P.O. Peculiarities of interferential electromyogram of m. tensor fasciae latae in skilled footballers during performance of «Standing leg abduction» exercise. *Theory and Methods of Physical Education and Sports*. 2015. Vol.3. P.93-97. https://doi.org/10.32652/tmfvs.2015.3.
14. Korolinska S.V, Sirenko P.A. The study of motivational valuable attitude to physical training of students. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologicni problemi fizicnogo viovanna i sportu*. 2008. №7. P.77-79.
15. Korolinska S.V, Arkusha A.A, Izmailova N.I, Chemodanova M.F, Pavlenko E.E, Sirenko P.O. Physical culture and sport in adaptation of foreign students to the Ukrainian education system: manual for foreign students of the high pharmaceutical educational institutions and pharmaceutical faculties. Kharkiv, 2014. P. 97.
16. Yuzyk O., Yuzyk, M., Bilanych, L., Honcharuk, V., Bilanych, H., Fabian, M. distance learning in higher education institutions in conditions of quarantine and military conflicts. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22(4). P.741-749. https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.4.87.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-36>

Тетяна СОВІК

кандидат педагогічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
e-mail: tsovik1977@ukr.net

Вступ. Виклики сучасного суспільства (боротьба з Covid-19, війна в Україні), загальна цифровізація та вимоги нової української школи щодо фахових компетентностей сучасних учителів спонукають науковців до пошуку ефективних педагогічних умов оптимізації процесу підготовки учительських кадрів (пошуку нових технологій у формуванні творчої, соціально активної особистості), зокрема майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки саме через мистецтво закладаються основи естетичного виховання. У законах України «Про освіту» [1], «Про загальну середню освіту» [2], Національній доктрині розвитку освіти [3] зазначається, що освіта повинна забезпечувати учням необхідний рівень інтелектуального розвитку, давати елементарні знання з

основ наук, формувати в них навчальні й загальношкільні навички, викликати інтерес до художньої та технічної творчості, залучати до суспільно корисної праці. «Ця школа забезпечує початкове становлення особистості дитини, виявляє і розвиває її здібності, формує бажання і вміння вчитися, створює умови для самовираження дитини в різних видах діяльності» [4, с.25].

Реалізувати ці важливі завдання покликаний вчитель музичного мистецтва, який має професійну компетентність та проявляє творчий підхід до педагогічної діяльності. Тому кардинальною проблемою вищої педагогічної освіти сьогодні є проблема якісної підготовки фахівців для закладів загальної середньої освіти.

Формування музично-естетичної компетентності, як однієї з професійно значущих якостей учителя музичного мистецтва, є на сьогодні актуальною проблемою педагогіки вищої школи. Рівень сформованості музично-естетичної компетентності в поєднанні з педагогічною характеризує ступінь підготовленості майбутнього вчителя музичного мистецтва до освітньої роботи в закладі загальної середньої освіти, є запорукою ефективності його музично-естетичної діяльності.

У психолого-педагогічній літературі професійна компетентність педагога розглядається здебільшого як: єдність теоретичної та практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності (В. Кузь [5]); властивість особистості, яка охоплює соціально-психологічну, комунікативну, професійно-педагогічну ознаки (Д. Дубравська [6]); сукупність діяльнісно-рольових і особистісних характеристик викладача, яка дає підґрунтя для ефективного виконання ним завдань та обов'язків педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, міри й основного критерію його відповідності професійній діяльності (О. Гура [7] та ін.). У музично-педагогічних дослідженнях висвітлюються проблеми професійно-значущих якостей майбутніх учителів музики (М. Клепар [8], О. Рудницька [9]), формування музичної культури студентів педагогічних вузів (О. Гордійчук [10]), педагогічних вимог до підготовки учителів музики на педагогічних факультетах (З. Яропуд [11]), підготовки студентів до реалізації особистісно орієнтованого музичного навчання і виховання (С. Горбенко [12]).

Виклад основного матеріалу. Акцентування на педагогічному професіоналізмі та нівелювання мистецького (формування музично-естетичної компетентності) ускладнює становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва. Невизначеність ефективних умов для успішного формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки та відсутність її відповідної орієнтації на роботу з музично-естетичного виховання у закладі загальної середньої освіти призводять до низки суперечностей, які потребують свого вирішення, а саме:

- між потребою суспільства в естетично вихованих громадянах і здатністю школи забезпечити його на належному рівні;
- між сучасними вимогами освітньої практики та недостатнім рівнем підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до музично-естетичного виховання учнів;
- між синкретичним художньо-образним типом мислення дітей і готовністю вчителя компетентно здійснювати їх музично-естетичне виховання.

У результаті вивчення рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, виявлення конкретних недоліків у їх роботі, механізмів засвоєння ними музично-естетичних знань, умінь і навичок, а також на основі аналізу навчальних планів, музичних програм, посібників, підручників з позиції їх доцільності й професійної спрямованості, ми дійшли висновку, що музично-естетична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих навчальних закладах потребує удосконалення та пошуку педагогічних умов, забезпечення яких відповідатиме вимогам і запитам сучасної школи. Педагогічна наука сьогодні називає такі напрями та шляхи підвищення якості навчально-виховного процесу:

- удосконалення змісту освіти (науковість, доступність, світоглядницька, політехнічна, трудова спрямованість через стандартизацію навчальних дисциплін, розробку і використання нових навчальних планів, програм тощо);
- інтенсифікація процесу навчання (способи інтенсифікації: мотивація навчання шляхом формування у студентів пізнавального інтересу, почуття відповідальності за навчання; підвищення інформативності навчання (збільшення обсягу знань, що засвоюються за один і той же час); прискорення темпу навчання, усунення непродуктивних затрат часу; впровадження активних методів навчання (групових, проблемних, самостійної роботи тощо); використання нових ТЗН (комп'ютери, автоматизовані засоби контролю тощо);
- оптимізація процесу навчання (способи: комплексне планування завдань на заняття; вибір найкращих для цих умов методів, форм, засобів навчання; створення оптимальних умов для навчання) тощо [4, с.103-105].

Відповідно до вказаних шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, визначено педагогічні умови формування музично-естетичної компетентності студентів-музикантів, які відповідають вимогам професійної освіти.

Формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва розглядається як цілісний педагогічний процес, що інтегрує у собі організаційні та навчальні дії, спрямовані на формування у студентів:

- ціннісно-мотиваційної компетенції (виявлення та розвиток у студентів музичного кругозору, стимулювання інтересу до вивчення музичних дисциплін, спрямованості на музично-естетичну роботу в початковій школі та закладах загальної середньої освіти);
- когнітивної компетенції (теоретичних знань з музичних дисциплін);
- технологічної компетенції (володіння знаннями методики музичного виховання у початковій школі та закладах загальної середньої освіти);
- практико-діяльній компетенції (уміння застосувати набуті знання, навички та вміння на практиці).

Досягнення педагогічного ефекту в навчально-виховному процесі зумовлюється відповідними умовами, комплексне використання яких є гарантом сформованості музично-естетичної компетентності, яка базується на зазначених вище компетенціях.

Поняття «педагогічні умови» в педагогіці розуміють як «обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [13, с.166]. Музикознавці розглядають «педагогічні умови навчання мистецтва – як цілеспрямовано створені чи використовувані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності» [14, с.160]. Як філософська категорія, поняття «умова» віддзеркалює відношення речі до чинників, які спричиняють її виникнення та існування [15, с.37].

Під педагогічними умовами формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін розуміємо синтетично створені обставини, що є необхідними й достатніми для формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, їх ціннісно-мотиваційної, когнітивної, технологічної та практико-діяльній компетенції.

До педагогічних умов, забезпечення яких у навчально-виховному процесі активуватиме формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, віднесено:

1. Систематична мотивація у необхідності удосконалення музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.
2. Удосконалення змістово-технологічного аспекту музичної підготовки студентів, що передбачає розроблення інноваційного змісту, форм, методів та засобів ефективного засвоєння студентами теоретичних знань, оволодіння практичними вміннями і навичками творчої музично-естетичної діяльності.

Розглянемо виокремлені педагогічні умови формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Формування позитивної мотивації навчання є важливим завданням сучасної дидактики [4, с.89]: вона виступає основною рушійною силою, стимулом до активної навчальної діяльності особистості, її удосконалення. Зокрема це стосується формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін. Аналіз наукових психолого-педагогічних джерел, спостереження за навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах, дали підстави для висновку, що мотивація до навчальної музичної діяльності студентів знаходиться на неналежному рівні. Це, в свою чергу, накладає негативний відбиток на весь навчально-виховний процес. Тому першою педагогічною умовою, необхідною для забезпечення формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є систематична мотивація у необхідності удосконалення музично-естетичної компетентності студентів-музикантів.

Мотивація музично-естетичної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва включає в себе:

- спрямованість на музично-естетичну роботу в школі;
- інтерес до вивчення музичних дисциплін.

У психології спрямованість особистості розглядають як її ціннісні орієнтації, внутрішні спонукальні сили: переконання, потреби, інтереси [6, с.187]. Інтерес розглядають як «прагнення людини пізнати глибше якийсь об'єкт, спрямування діяльності на певні предмети та явища» [6, с.190].

У педагогіці до методів мотивації навчально-пізнавальної діяльності відносять методи формування пізнавального інтересу (пізнавальні та рольові ігри, дискусії та диспути, аналіз життєвих ситуацій) та методи стимулювання обов'язку і відповідальності у навчанні (оцінка, контроль знань і умінь студентів тощо). До шляхів і способів емоційного впливу на студентів зараховують проблемний виклад матеріалу, відбір матеріалу з емоційним потенціалом, використання технічних засобів навчання тощо.

Розвиток вищої школи, зокрема мистецької освіти, прогнозує якісну зміну підходів до визначення змісту, форм, методів та засобів пізнавальної діяльності студента. Актуальним сьогодні є використання сучасних комп'ютерних технологій, які виступають як засіб інтенсифікації, стимулювання інтересу до навчально-виховного процесу, підвищення кваліфікації майбутніх учителів, їх саморозвитку та самоорганізації. Враховуючи вищезазначене, застосування комп'ютерних технологій у процесі вивчення музичних дисциплін є доцільним та виваженим. «Потреби розвитку музичного мистецтва та комп'ютеризації освітніх програм певною мірою впливають на структурні зміни в підготовці професійних кадрів та реорганізацію всієї освітньої системи, а глобальна комунікація і зростання рівня мобільності суспільства відіграли стимулюючу роль в розробленні навчальних програм із використанням засобів сучасних інформаційних технологій» [16, с.3].

Сьогодні застосування комп'ютерних технологій у навчальному процесі є не тільки актуальним, а й необхідним – формування потреби в студентів самостійно здобувати знання, а в умовах дистанційного навчання це ще й засіб відтворення музичного звуку (відсутність музичного інструменту), в умовах кредитно-модульної системи навчання – раціональне використання великого обсягу інформації за короткий проміжок часу. Тому використання комп'ютерних технологій у навчанні музики має стати пріоритетним напрямом розвитку сучасної освіти.

Аналізуючи комп'ютерні програми музичного спрямування (для прослуховування музики, для запису музичної інформації на CD/DVD-диски та інші електронні носії, для вивчення історії та теорії музики, для створення та аранжування музики, нотатори для набору нотного тексту), ми зосередили увагу на програмі Sibelius. Sibelius – комп'ютерна програма (нотний редактор), названа на честь видатного фінського композитора Яна Сібеліуса, за допомогою якої можна створити нотний текст, хорові та інструментальні партитури у власному форматі, відтворювати їх звучання та записувати на аудіо CD, також наявна функція експорту файлів у midi- та графічний формат; програма дозволяє сканувати нотні тексти і транспортувати зображення у нотний редактор. Програма легка та зручна у використанні: потрібно виділити потрібний об'єкт документу (контрастний колір) редагувати чи створити новий об'єкт, також присутня функція перетягування об'єкта мишею. Особливістю програми є відтворення при її запуску однієї з симфоній Яна Сібеліуса (7-ї, 5-ї, 4-ї, 3-ї симфоній).

Другою педагогічною умовою, яка сприятиме формуванню музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін є удосконалення змістово-технологічного аспекту музичної підготовки студентів, що передбачає розроблення інноваційного змісту, форм, методів та засобів ефективного засвоєння студентами теоретичних знань, оволодіння практичними вміннями і навичками творчої музично-естетичної діяльності.

Для активізації засвоєння студентами знань з музичних дисциплін, навчально-виховний процес у вищому навчально-виховному закладі має базуватися на таких дидактичних принципах:

- принцип систематичного та послідовного навчання (зв'язок нового матеріалу з уже відомим, вивчення матеріалу від простого до складного тощо);
- принцип усвідомленого засвоєння знань (сприяє виробленню стійких навичок, самостійності мислення);
- принцип міцності знань (послідовне накопичення музичних знань і вмінь);
- принцип доступності навчання (процес навчання будується на рівні реальних можливостей студента);
- принцип наочності навчання (показ та пояснення, аналіз прийомів навчання і методичні вказівки);
- принцип індивідуального підходу (постановка завдань кожному окремо, відповідно до індивідуальних можливостей і здібностей);
- принцип активності (потреба в активній діяльності для закріплення знань);
- принцип єдності виховання, освіти і розвитку (засвоєння художніх стилів через усвідомлення художньо-естетичного, морального, духовного потенціалу музичного твору);
- дидактичний принцип зв'язку навчання з життям (щоб зрозуміти твір мистецтва, потрібно усвідомити епоху, стиль життя, в яку він був створений), принцип науковості [17].

Вищезазначені принципи тісно взаємопов'язані між собою, і їх використання у комплексі залежить від поставленої викладачем мети і змісту навчального процесу.

Для формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін раціональними є такі методи:

- пояснювально-інформаційні (розповідь, діалогічне спілкування, поточний коментар, ілюстраційно-словесне пояснення, сторітелінг [18];

- практико-діяльнісні (методи розвитку музичного сприйняття – порівняння, руйнування; метод вправлянь; рухи, гра на дитячих музичних інструментах, музично-дидактична гра, імпровізація вокальна, інструментальна, інсценізування).

Опираючись на навчальний план спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін відбувається у таких формах:

- колективній (лекція, хоровий клас, відвідування музичних концертів, проведення фрагменту уроку музики),

- груповій (лабораторні та практичні заняття, ансамблева гра, постановка інсценізації пісні, музичної казки тощо),

- індивідуальній (індивідуальні заняття зі спеціального інструменту, постановки голосу, хорового диригування, самостійні роботи, виробнича практика).

Одним із шляхів удосконалення змістово-технологічного аспекту музичної підготовки студентів є застосування комплексного планування і організації навчального процесу. Він забезпечується комплексним викладанням музичних теоретичних дисциплін (перша половина дня) та індивідуальних занять (індивідуальні заняття зі спеціального інструменту, постановки голосу, хорового диригування – друга половина дня). Для кращого засвоєння теоретичного матеріалу з теорії музики, сольфеджіо, гармонії, методики музичного виховання, варто у ході індивідуальних занять зі спеціального інструменту, постановки голосу, хорового диригування закріплювати отримані знання з означених дисциплін у безпосередній практичній діяльності. Взаємодіючи між собою, вищезазначені дисципліни доповнюють одна одну, висвітлюють конкретну тему з різних сторін і різними засобами виразності створюють можливість більш глибокого його засвоєння. При цьому знання мають бути дієвими, а не пасивно-споглядальними. В результаті цього у змісті навчання передбачається певний запас теоретичних знань, що забезпечує високий рівень сформованості вмій та навичок [19]. Отже, застосування комплексного підходу в освітньому процесі здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) спрямоване на закріплення отриманих теоретичних знань одразу в практичній діяльності: знання будуть швидше усвідомлені, адже студенти мають можливість бачити не лише науковий, а й практичний зміст їх використання; спрямованість навчального і практичного матеріалу для задоволення потреб і вимог нової української школи щодо музично-естетичного навчання та виховання учнів. Студентам-музикантам пропонується необхідний і достатній теоретичний матеріал для засвоєння програми з музичного мистецтва/мистецтва в закладі загальної середньої освіти, і відповідно формуються уміння і навички, необхідні для проведення (у майбутньому) повноцінного уроку музичного мистецтва/мистецтва з учнями. Важливим у цій роботі є ознайомлення з підручниками з музичного мистецтва/мистецтва, їхнім матеріалом, а також опрацювання на практиці музичного репертуару, яке відбувається у ході вивчення навчальної дисципліни «Практикум шкільного музичного репертуару». Зміст навчання у вищому навчальному закладі має орієнтуватися на практику роботи в закладі загальної середньої освіти й перебувати з нею у постійному взаємозв'язку. Це сприятиме оптимізації всієї системи музично-естетичного виховання майбутніх учителів музичного мистецтва на педагогічних факультетах, забезпеченню перевірки здобутих студентами знань, умінь і навичок на практиці.

Комплексність у процесі набуття студентами знань, умінь і навичок забезпечується взаємозв'язком і взаємодоповненістю музично-естетичних дисциплін. Програма спрямована на створення стійкості й гнучкості системи знань, умінь і навичок, яка більш повно реалізується в безпосередній роботі зі студентами. Окремі аспекти проблеми комплексного підходу до музично-естетичної підготовки майбутніх учителів віддзеркалені в дослідженнях З. Яропуда [11], В. Жукова [20], в яких автори намагаються об'єднати музичні дисципліни навколо якогось одного «основного». У своїх працях вони наголошують на тому, що програми з музики, які існують на педагогічних факультетах у скороченому вигляді дублюють відповідні програми спеціальних музичних навчальних закладів, і основна увага звертається на набуття студентами навичок. Однак, труднощі, що виникають в процесі формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів на цих факультетах, не можуть бути повністю ліквідовані шляхом професійної музичної освіти.

Необхідно шукати нові раціональні форми, методи й засоби організації музично-естетичного виховання студентів, спрямованих на забезпечення вимог нової української школи до музично-естетичного виховання школярів.

Так, З. Яропуд [11] у своїй навчальній програмі виділяє музичні дисципліни, близькі за методикою викладання і за своїм змістом: методика музичного виховання, основи теорії музики і сольфеджіо. Ці дисципліни він об'єднує в одну, специфічну для педагогічних факультетів, і наголошує на тому, що серед них має бути одна домінуюча дисципліна – методика музичного виховання, а інші – теорія музики, сольфеджіо, музична література, гра на музичному інструменті – основою, на якій вона вивчається. Також З. Яропуд розробив навчальну та робочу програму з «Музичного інструменту» і спецкурс «Вивчення музичної літератури в школі» для студентів педагогічних факультетів, в яких враховувалися специфіка викладання дисциплін музично-естетичного циклу і кількість годин, відведених на їх вивчення [11]. Однак, в сучасних умовах ці розробки є нездійсненними, оскільки навчальні плани 1985–1987 років («Методика музичного виховання з основами теорії музики» – 100 год.: 20 год. лекцій + 20 год. лабораторних занять + 60 год. практичних занять; «Музичний інструмент» – 100 год.: 95 год. практичних занять + 5 год. залік; «Додатковий музичний інструмент» – факультативно; «Хоровий спів» – факультативно), і навчальний план 2022 року («Теорія музики»: 10 год. лекцій + 20 год. практичних занять + 60 год. самостійної роботи студента; «Основний музичний інструмент і концертмейстерський клас»: 20 год. практичних занять + 40 год. самостійної роботи студента; «Додатковий інструмент» – 20 год. практичних занять + 40 год. самостійної роботи студента; «Хоровий клас»: 30 год. практичних занять + 60 год. самостійної роботи студента; «Методика музичного виховання» – 43 год. лекційних занять, 38 год. практичних занять, 14 год. лабораторних занять) суттєво різняться кількістю годин, виділених на вивчення дисциплін професійного спрямування.

Комплексне планування не повинне бути самоціллю, а має бути спрямоване на таку раціональну організацію музичного навчання, в процесі якого якісний рівень музичної підготовки фахівця досягається в обмежений термін, відведений на його вивчення. У комплексному плануванні дуже важливо враховувати місце і роль кожної з дисциплін, їх взаємозв'язок і взаємодоповнення в комплексі, тобто має враховуватись міра впливу певного музичного синтезу на формування музично-естетичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Вивчення в комплексі ще не означає «чим більше, тим краще» [21, с.38]. Важливо наголосити на тому, що комплексне музичне навчання передбачає і таке поєднання, зіставлення і взаємозв'язок навчальних дисциплін, при якому зміст тем, їх навчальний матеріал взаємопов'язаний, наступне є логічним продовженням попереднього на якісно вищому рівні. А це, водночас, дозволить студентам за допомогою різних засобів виразності глибше осягнути особливості матеріалу що вивчається, побачити його з різних сторін. У запропонованих нами педагогічних умовах оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва знайшли реалізацію всі вищезазначені вимоги. Важливим для комплексного навчання є забезпечення принципу послідовності між змістом дисциплін і між навчанням у вищому навчальному закладі й школі. Відомо, що для успішного здійснення навчально-виховного процесу необхідно володіти методикою передачі знань з певного предмету, а також методичними прийомами організації та проведення виховних позаурочних заходів. Отже, матеріал з теорії музики, методики музичного виховання має вивчатися в комплексі, з урахуванням вимог шкільної програми з музичного мистецтва/мистецтва.

На активізацію навчально-виховного процесу впливає використання під час вивчення музичних дисциплін міждисциплінарних зв'язків. Зокрема, Л. Теряєва у своїх працях досліджує особливості формування методичної компетентності майбутніх учителів музики засобами міждисциплінарних зв'язків у ході вивчення дисципліни Хорове диригування [22]. В історії педагогіки сформовано об'єктивну необхідність відбиття в навчанні взаємозв'язків об'єктів і явищ природи та суспільства; виокремлено світоглядну та розвивальну функцію міждисциплінарних зв'язків; розроблено методикою скоординованого навчання різних дисциплін, підготовки викладача до здійснення міждисциплінарних зв'язків на практиці.

У філософії міждисциплінарні зв'язки розглядають як дидактичну форму загального принципу системності. В дидактичній теорії виокремлено такі групи міждисциплінарних зв'язків: за видами знань – змістовно-інформаційні (наукові); за видами умінь (операційно-діяльнісні, розпізнавальні, практичні, ціннісно-орієнтаційні); за способом реалізації в навчальному процесі (організаційно-методологічні).

Відповідно до цього існують ступені реалізації міждисциплінарних зв'язків: найпростіший рівень – використання міждисциплінарних зв'язків у комплексному підході до навчально-виховних завдань; фрагментарний рівень – міждисциплінарні зв'язки здійснюються як фрагмент структури заняття; високий рівень – включення до структури заняття навчального матеріалу з інших дисциплін; найвищий рівень – поєднання знання з різних дисциплін відповідно до загальних світоглядних ідей. Міждисциплінарні зв'язки виконують освітню, виховну та розвивальну функції. Освітня функція передбачає вдосконалення змісту навчання як критерій відбору та координації навчального матеріалу в програмах споріднених дисциплін, системність знань, формування політехнічних знань та умінь. До виховної функції міждисциплінарних зв'язків входить формування світогляду, трудове виховання, професійна орієнтація. Розвивальна функція передбачає розвиток системного мислення пізнавальних інтересів та пізнавальної активності. Однією з найважливіших розвивальних функцій міждисциплінарних зв'язків є формування моральних та етичних ідеалів тих, хто навчається. Таким чином, міждисциплінарні зв'язки є важливим фактором оптимізації освітнього процесу закладів загальної середньої освіти та закладів вищої освіти.

Також важливу роль міждисциплінарні зв'язки відіграють у побудові основних ланок навчально-виховного процесу: комплексна постановка завдань заняття, організація пізнавальної діяльності студентів; комплексне використання засобів активізації навчання та наочного приладдя; аналіз рівнів навченості та розвиненості; комплексне планування. Всебічне застосування міждисциплінарних зв'язків формує активну позицію студента, оскільки реалізує освітню, розвивальну та виховну функції в єдності науково-світоглядного змісту навчання. Доступність навчання на основі міждисциплінарних зв'язків забезпечується організацією цього процесу, який не тільки включає узагальнені міждисциплінарні елементи, а й сприяє формуванню в студентів узагальненого вміння застосування. На основі спостережень за освітнім процесом у вищому навчальному закладі та Виробничою педагогічною практикою в закладах загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання, найбільшу складність майбутні вчителі музичного мистецтва відчують під час презентації нового твору з будь-якого виду музичної діяльності – співу, слухання, гри на дитячих музичних інструментах, музичній грі, музично-ритмічних рухів. Це пов'язано з тим, що не у кожного студента наявний музичний інструмент, що утруднює відтворення музичного твору для слухання та аналізу тощо. Тому для усунення цієї проблеми пропонуємо використати міждисциплінарні зв'язки, а саме: застосувати інформаційні та комп'ютерні технології. Такі технології надають широкі можливості розв'язання найрізноманітніших завдань, пов'язуючи технічні можливості комп'ютера з розумом людини. Міністерство освіти і науки перед вищою школою поставило комплекс концептуальних ідей і положень про перспективи розвитку та вдосконалення освітніх технологій, а також формування у студентів професійних знань, практичних умінь та навичок, що відповідають сучасному рівневі розвитку науки, освіти й культури [1]. Студенти-музиканти педагогічних факультетів, які в процесі вивчення дисципліни «Музична інформатика» набувають навички набору нотного тексту за допомогою програми Sibelius, є підготовленими до подальшої роботи в школі з музично-естетичного виховання дітей. Адже тут у простій і доступній формі описані ключові моменти для роботи з редактором Sibelius. Ми сподіваємось, що використання комп'ютерних технологій у вивченні музичних дисциплін у сучасній професійній освіті майбутнього вчителя музичного мистецтва (мистецтва). Використовуючи технічні можливості комп'ютера, студенти педагогічних факультетів можуть записувати, редагувати і друкувати партитури та окремі партії (як інструментальні, так і вокальні). Водночас, ми вирішимо ще одну проблему, яка стоїть перед викладачем музично-естетичних дисциплін на педагогічних факультетах – закріплення і застосування знань з основ теорії музики в практичній діяльності: студенти закріплюють свої знання під час набору нот на комп'ютері, знаків альтерації, динамічних відтінків, розміру і темпу; чують звучання інтервалів, мажорних і мінорних трізвуків тощо. Застосування комп'ютерних технологій в музиці розглядалось багатьма науковцями. Так, В. Козлін розглядає застосування комп'ютера в дитячому віці (в школі й дома) [23], О. Несторенко вказує на необхідність інформаційної просвіти суспільства загалом [24], О. Чайковська у своїх працях вказує на застосування мультимедійних технологій у мистецькій освіті [25], В. Штепа аналізує застосування комп'ютерних навчальних програм на уроках музики в 5-6 класах [26]. В. Олійник розробив методичний посібник для студентів музичних факультетів «Робота з музичним нотатором Finale» [27]. Однак питання використання мультимедійних технологій в музично-естетичному навчальному процесі майбутніх учителів музичного мистецтва не достатньо висвітлене.

Водночас, міждисциплінарні зв'язки можна розглядати ще й у контексті різних видів музичної роботи, адже урок музичного мистецтва охоплює такі взаємопов'язані види музичної діяльності: слухання музики, спів, музичну грамоту, музично-ритмічну діяльність, гру на дитячих музичних інструментах. Забезпечення взаємодії різних видів музичної діяльності на уроці музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти потребує від учителя відповідної музично-естетичної компетентності. Навчальні дисципліни музично-естетичного циклу, які вивчаються у вищому навчальному закладі й предмети, які вивчаються в школі відрізняються лише обсягом матеріалу й кількістю годин, відведених на їх вивчення.

Для продуктивного засвоєння студентами знань, умінь і навичок необхідним є орієнтування на школу під час підготовки матеріалу для вивчення: опрацювання шкільних програм з музичного мистецтва/мистецтва, матеріалу підручників з музичного мистецтва/мистецтва для учнів 1-11 класів. Це дасть змогу наблизити студента до подальшої практичної діяльності в закладі загальної середньої освіти, певну базу знань, умінь і навичок, основи, необхідні для проведення уроку музичного мистецтва/мистецтва та позакласної музично-виховної роботи з учнями. Зрозуміло, що весь зазначений матеріал вивчити і опрацювати на заняттях музично-естетичного циклу у вищому навчальному закладі неможливо, однак, упродовж його опрацювання у студента сформується навички, необхідні для подальшої практичної діяльності в школі. Спрямованість навчального і практичного матеріалу на забезпечення потреб і вимог Нової української школи щодо музично-естетичного виховання школярів у процесі формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів сприятиме зростанню професійного інтересу, оскільки вони бачитимуть практичне застосування набутих знань, підготує їх до Виробничої педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти.

Будь-яке навчання буде неповним, якщо в його процесі немає форми реалізації знань, умінь і навичок – практики. З одного боку це перевірка професійних умінь і навичок, з іншого – важливий етап у формуванні професійних здібностей фахівців, які виявляються у їх самостійній діяльності.

Виробнича педагогічна практика не менш важлива і необхідна для студентів, ніж здобуття знань, умінь і навичок з дисциплін. Вона дає можливість виявити труднощі, прогалини в знаннях, невпевненість у застосуванні конкретних вмінь та навичок і працювати в подальшому над їх виправленням; дозволяє вдосконалити свою педагогічну майстерність; виявляє здібності у студента, додає йому впевненості у своїх силах. Виробнича педагогічна практика слугує зв'язком між студентом і вчителем, є необхідною у навчально-виховному процесі на педагогічних факультетах. Вона виступає важелем збільшення пізнавального інтересу й активного відношення студентів до навчання, дозволяє зробити вагомий крок на шляху до виконання завдань Нової української школи з музично-естетичного виховання школярів. Вищезазначені умови знайшли своє віддзеркалення у програмі Виробничої педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти для студентів-музикантів IV та IIIс курсу (слугуватиме втіленням в життя знань, умінь і навичок музично-естетичного виховання) [28]. Вважаємо, що чим більше студент проводитиме уроків музичного мистецтва/мистецтва впродовж проходження практики, тим краще він підготується до подальшої музично-педагогічної роботи у школі. Тому пропонуємо студентам проводити всі уроки музичного мистецтва/мистецтва в класах, за якими вони закріплені на період практики. Це дасть їм змогу почуватися учителем музичного мистецтва/мистецтва, бути впевненими у подальшій професійній діяльності. Адже відомо, що процес формування професійно-педагогічних умінь студентів найбільш успішно здійснюється у власній практичній діяльності. У період проходження практики студенти отримують можливість самостійної роботи з дітьми, залучаються до практичної роботи вчителя, розкривають теоретичні знання на матеріалі шкільної практики, застосовуючи для цього відповідні методи і засоби.

Зміст Виробничої педагогічної практики для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) визначається особливостями робочого розпорядку вчителя музичного мистецтва/мистецтва в школі: велике значення займає позакласна діяльність, яка є активним і ефективним засобом музично-естетичного виховання учнів. Тому студенти можуть показати себе як педагоги-організатори: проведення музичних подорожей у часі, лекторіїв зі слухання музики, музичних брейн-рингів, караоке (на вивченому музичному шкільному репертуарі), проведення гурткової музично-виховної роботи (вокальний, фольклорний ансамбль, музичний театр) тощо. Враховуючи великий обсяг різних видів робіт, які виконують студенти впродовж практики, організація і проведення музичного заходу може готуватись і проводитись декількома практикантами, однак вона має бути необхідною, адже музичне мистецтво є яскравим засобом формування естетичного смаку учнів, їх виховання.

Отже, проходження Виробничої педагогічної практики вимагає від студентів серйозної підготовки: високого рівня теоретичних знань, умінь і навичок; сприяє здійсненню взаємозв'язку між навчанням у вищому навчальному закладі та практикою роботи в школі. В процесі взаємозв'язку теоретичних знань, умінь і навичок відбувається удосконалення музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Забезпечення в освітньому процесі зазначених педагогічних умов створює передумови для вдосконалення особистості майбутнього вчителя як в музично-естетичному, так і в педагогічному аспектах; дозволяє більш ефективно формувати музично-естетичну компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва, а також розвивати і закріплювати інтерес до професійно-педагогічної діяльності з музично-естетичного виховання школярів.

Аналіз розглянутих педагогічних умов дозволяє зробити висновок, що одноосібно, відокремлено одна від одної, вказані умови не можуть забезпечити ефективне формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін. Відсутність однієї умови, при виконанні іншої негативно вплине на навчально-виховний процес. Розглянуті умови комплексно охоплюють процес формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення музичних дисциплін. Початковий етап дослідження – діагностика рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, проводилася в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. До участі в експерименті було залучено 28 респондентів, з них – 14 студентів контрольної групи (КГ), 14 студентів – експериментальної групи (ЕГ). Дослідження проводилося протягом 2021-2022 навчальних років. Діагностування рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва проводилося за допомогою таких методів: педагогічне спостереження за освітнім процесом у закладі вищої освіти, усне опитування студентів, анкетування, аналіз робочих програм з музичних дисциплін та навчального плану 2021 року спеціальності Середня освіта (Музичне мистецтво).

Результати усного опитування і анкетування студентів дозволили виявити проблему в якісній організації та забезпеченні освітнього процесу здобувачів вищої освіти:

- викладачі користуються здебільшого традиційними, «застарілими» теоретичними джерелами та музичним репертуаром, присутнє пасивне ставлення до ІКТ, недостатнє застосування інноваційних технологій навчання;

- теоретичний матеріал та практичні навички і вміння, які студенти набувають у закладі вищої освіти відірвані від реалій та запитів Нової Української школи, що викликає труднощі у студентів під час проходження педагогічної практики в школі.

У ході діагностики виявлено рівні сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва (високий, середній, низький):

Високий рівень. Студенти мають сформовану мотивацію до музично-естетичної діяльності, систематично виказують інтерес до музичного мистецтва, володіють необхідними теоретичними знаннями, самостійно добирають ілюстративний матеріал до теоретичного музичного матеріалу; володіють методикою музичного виховання у закладах загальної середньої освіти (початкова школа, середня школа); під час проходження виробничої практики самостійно і доступно подають музичний матеріал, у процесі пояснення навчального матеріалу використовують міждисциплінарні зв'язки, враховують вікові особливості учнів. Уміють вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; виявляють креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

Середній рівень. У студентів наявна мотивація щодо оволодіння музично-естетичною компетентністю, проте знання з фахових теоретичних дисциплін неглибокі. У ході музичного виконавства (постановка голосу, гра на музичному інструменті, хорове диригування) присутня невпевненість; притаманна ситуаційна продуктивність у музично-естетичній діяльності, часткова самостійність в організації роботи над музичним твором (у виборі й оцінюванні твору керуються інтуїцією, звертають увагу переважно на зовнішні ознаки). У доборі методів і прийомів для проведення конкретного виду музичної діяльності – співу шкільного репертуару, самостійної роботи й усвідомлення можливостей застосування її в роботі з учнями їм необхідні навідні запитання, порада викладача; проходження практики з опорою на план-конспект, емоційна невпевненість у своїх музичних здібностях.

Низький рівень. У студентів фрагментарне прагнення до навчання, знання з музичних дисциплін обмежені; демонструють майже повну відсутність музичного кругозору; знання методики музичного виховання задовільні та уривчасті, що проявляється у невмінні застосувати набуті методичні знання в роботі з шкільним репертуаром, проведенні на практиці лише фрагменту уроку,

читання з листа плану-конспекту уроку; невпевненість у собі, відсутня емоційність під час проведення презентації шкільного репертуару. В процесі музикування присутня недостатня передача єдиного драматургічного задуму (зміна настрою, контраст образів) та технічні помилки.

Діагностика рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва показала, що на початковому етапі дослідження близько половини студентів знаходилися на середньому рівні (40,46% ЕГ та 42,84% КГ).

Домінування середнього рівня сформованості музично-естетичної компетентності серед опитаних пояснюється тим, що на музичні спеціальності у заклади вищої освіти вступають абітурієнти, які закінчили початкові заклади мистецької освіти (музичні школи), тому у них вже наявний деякий музичний досвід та навички й уміння, однак, вони потребують подальшого фахового розвитку та удосконалення музичних здібностей, набуття музично-педагогічної майстерності. Великий відсоток опитаних з низьким рівнем сформованості музично-естетичної компетентності спричинений, на нашу думку, відсутністю інтересу, мотивації до вивчення музичних дисциплін – велика частка студентів вступають у заклади вищої освіти на музичні спеціальності, не плануючи у подальшому працювати за фахом.

Результати анкетування майбутніх учителів музичного мистецтва щодо спрямованості на музично-естетичну роботу в школі свідчать про те, що 15 студентів (53,6 %) не планують працювати вчителем музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти, 7 студентів (25 %) спрямовані на викладання музичного мистецтва в початкових закладах мистецької освіти (музичних школах), і лише 6 студентів (21,4%) хочуть працювати за фахом – учителем музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Діагностика рівня сформованості інтересу до вивчення музичних дисциплін (спонукальний компонент) проводилася за таким критерієм: ступінь сформованості потягу до музично-естетичної діяльності. Основні показники даного критерію: наявність інтересу до музичних дисциплін, що вивчаються у закладі вищої освіти; спроможність виказати прояв емоційно-психологічного налаштування у музично-естетичній діяльності. У ході перевірки рівня сформованості інтересу до вивчення музичних дисциплін студентам пропонувалося виконати блоки завдань:

- Для перевірки наявності інтересу до музичних дисциплін, що вивчаються у закладі вищої освіти, студентам потрібно було обрати з ряду пропонуваного музичних дисциплін п'ять основних, у ході вивчення яких формується музично-естетична компетентність вчителя музичного мистецтва: теорія музики; сольфеджіо; історія музики; методика музичного виховання; вокально-хорові дисципліни: постановка голосу; вокально-хорові дисципліни: хоровий клас; інструментальні дисципліни: основний музичний інструмент і концертмейстерський клас; вокально-хорові дисципліни: хорове диригування; інструментальні дисципліни: додатковий музичний інструмент; практикум шкільного музичного репертуару; інтегроване вивчення мистецтва в закладі загальної середньої освіти інформаційні та музичні технології в освітньому процесі; музична педагогіка; світова художня культура; гармонія; вступ до спеціальності. Після чого студентам пропонувалося написати есе з обґрунтуванням свого вибору дисциплін. Більшість респондентів обрали такі дисципліни:

- постановка голосу;
- хорове диригування;
- основний музичний інструмент та концертмейстерський клас;
- методика музичного виховання;
- практикум шкільного музичного репертуару.

Обґрунтували свій вибір запитами нової української школи щодо фахової підготовки вчителя музичного мистецтва (його володіння «комплексом необхідних знань, умінь і навичок», необхідного для здійснення навчально-виховної музичної діяльності в закладі загальної середньої освіти). Для діагностики спроможності виказати прояв емоційно-психологічного налаштування на музично-естетичну діяльність студентам потрібно було виконати наступне завдання: обрати три дисципліни з переліку дисциплін вільного вибору здобувачів вищої освіти, вивчення яких спрямоване на розвиток емоційного сприйняття та відтворення у музично-естетичній діяльності: хорознавство; ансамблева гра; вокальний ансамбль; інноваційні технології викладання музичного мистецтва; методика постановки голосу; методика хорового диригування; дитячий музичний фольклор; музична інформатика; історія кобзарсько-бандурного виконавства.

Результати письмового опитування різноманітні, однак, переважна більшість студентів обрали дисципліни практичної музичної діяльності: Ансамблева гра, Вокальний ансамбль, Музична інформатика. Аналіз відповідей студентів за вказаними показниками дозволив визначити їх рівні

сформованості інтересу до вивчення музичних дисциплін: низький рівень (найбільша кількість опитаних): студентам байдуже до переліку дисциплін, які вони вивчають, вони не усвідомлюють важливість тієї чи іншої дисципліни у фаховій підготовці: «які пари ставлять у розклад, на такі й ходимо...». Середній рівень: студенти усвідомлюють важливість дисциплін професійної підготовки, однак вказують у перелік ті дисципліни, які їм даються легше у навчанні. Високий рівень: студенти чітко розуміють значущість дисциплін професійної підготовки та дисциплін вільного вибору, свідомо та ґрунтовно пояснюють власний вибір та зорієнтованість на оволодіння фаховою компетентністю.

У ході обробки результатів опитування, виявлено такі рівні сформованості інтересу майбутніх учителів музичного мистецтва до вивчення музичних дисциплін за критерієм ступеня сформованості потягу до музично-естетичної діяльності (ЕГ): високий рівень – 7,14%, середній рівень – 50%, низький рівень – 42,86%. Результати опитування в контрольній та експериментальній групі майже не різняться (КГ): високий рівень – 7,15%, середній рівень – 57,14%, низький рівень – 35,71%.

Рівень сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва за технологічним компонентом визначався за таким критерієм: спроможність до когнітивної і виконавської діяльності (спроможність втілення емоційно-художнього образу музичного твору у ході презентації вокально-хорового, інструментального твору (виконавська майстерність).

Студентам пропонувалося виконати такі завдання:

1. Провести презентацію для слухання одного із зразків музичної вокально-хорової класики з дотриманням методичних і виконавських вимог (поетапність проведення презентації (підбір теоретичного матеріалу відповідно віковим особливостям учнівської аудиторії; досконале технічне та емоційно-художнє інструментальне виконання музичного твору).

2. Провести етап розучування вокально-хорового твору з дотриманням методичних і виконавських вимог (поетапність розучування твору; підбір теоретичного, наочного матеріалу відповідно віковим особливостям учнівської аудиторії; досконале технічне та емоційно-художнє вокальне виконання музичного твору).

Діагностика рівня сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва за технологічним компонентом проводилася у ході практичних і лабораторних занять з дисциплін Методика музичного виховання, Практикум шкільного музичного репертуару. 14,31% опитаних у ході проведення презентації музичного твору для слухання показали високий рівень методичних знань та інструментально-виконавського уміння, змогли технічно вірно продемонструвати твір, емоційно передати його художню образність. Спроможність до передачі емоційно-художньої виразності вокально-хорового твору відповідала середньому рівню у 32,13% опитаних. Низький рівень спроможності до когнітивної і виконавської діяльності присутній у 53,56% учасників дослідження.

Діагностика рівня сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва за рефлексивним компонентом проводилася за критерієм міри самооцінювання музично-естетичної діяльності. У ході виконання завдань для визначення рівнів за вказаним критерієм, застосовувалися методи порівняння, співставлення та самоаналізу власної музично-естетичної діяльності, самооцінювання, оцінювання однокласниками, викладачем. Студенти записували власні виступи-презентації на відео- та аудіо-носії, після чого ретельно переглядали, прослуховували свій виступ та аналізували, оцінювали, робили висновки. Викладач та однокласники також давали оцінку побаченому, що сприяло корегуванню та більшій вірогідності загальної оцінки та думки щодо того чи іншого виступу-презентації. Вагома кількість студентів (50,02%, низький рівень) поверхнево оцінювали власну музично-естетичну діяльність: це спричинено невмінням проаналізувати власний виступ, адекватно його оцінити, «побачити себе збоку». Середній рівень сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів за критерієм міри самооцінювання музично-естетичної діяльності визначено у 39,27% опитаних, тоді як високий зафіксовано лише у 3 студентів (10,71%).

Узагальнений показник рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва за вказаними критеріями (ступінь сформованості потягу до музично-естетичної діяльності; спроможність до когнітивної і виконавської діяльності; міра самооцінювання музично-естетичної діяльності) на початковому етапі дослідження такий: високий рівень – 9,53% (ЕГ) і 11,92% (КГ), середній рівень – 40,46% (ЕГ) і 42,84% (КГ); низький рівень – 50,01% (ЕГ) і 45,24% (КГ) (табл.1).

Таблиця 1

Результати констатувального етапу дослідження рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва ЕГ та КГ(%)

Критерії	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Ступінь сформованості потягу до музично-естетичної діяльності	7,14	7,15	50	57,14	42,86	35,7
Спроможність до когнітивної і виконавської діяльності	14,28	14,35	28,57	35,68	57,15	49,97
Міра самооцінювання музично-естетичної діяльності	7,16	14,26	42,83	35,70	50,01	50,04
Узагальнений показник	9,53	11,92	40,46	42,84	50,01	45,24

Результати початкового етапу дослідження засвідчили недостатню підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва для подальшої якісної музично-естетичної діяльності в закладах загальної середньої освіти: переважна більшість студентів показали середній та низький рівень музичних знань, умінь та навичок.

Перевірка рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва/мистецтва на початковому етапі дослідження за спонукальним, технологічним та рефлексивним компонентом показала посередні знання, уміння і навички студентів з дисциплін професійної, музично-теоретичної та вокально-хорової підготовки. Результати перевірки свідчать про перевагу середнього та низького рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва/мистецтва. Для підвищення рівня сформованості музично-естетичної компетентності студентів-музикантів необхідно оптимізувати освітній процес у закладах вищої освіти – забезпечити дієві педагогічні умови підготовки високоякісного фахівця для закладів загальної середньої освіти.

Дослідно-експериментальна перевірка розроблених педагогічних умов оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва охоплювала:

- набуття студентами музично-естетичних знань на основі комплексного вивчення музично-теоретичних дисциплін (теоретичних дисциплін (Теорія музики, Сольфеджіо, Практикум шкільного музичного репертуару, Методика музичного виховання, Організація позакласної музично-виховної роботи тощо) та дисциплін фахової майстерності (Хорове диригування, Постановка голосу, Спеціальний музичний інструменті концертмейстерський клас) у роботі з музичною програмою Sibelius);

- використання комплексного підходу у побудові аудиторних практичних занять з теоретичних дисциплін: перевірка теоретичних знань (форма роботи – виконання студентами тестів на платформі Moodle) і набуття практичних музичних умінь і навичок (безпосередня музична діяльність кожного студента на занятті);

- проходження здобувачами вищої освіти Виробничої педагогічної практики (комплексна перевірка набутих знань, умінь і навичок студентів на практиці у безпосередній «живій» лабораторії. Це дасть змогу кожному виявити прогалини та недоліки у знаннях, навичках і вміннях, спрямує до самоаналізу та самовдосконалення).

Дослідження проводилося у чотири етапи: мотиваційний, навчальний, технологічний (діяльнісний) та рефлексивний (оцінювальний).

На мотиваційному етапі, спрямованому на формування у студентів позитивного інтересу до вивчення музичних дисциплін, підвищення власної виконавської майстерності, застосовувалися методи: стимулювання мотивації до навчання та музичної діяльності засобами новітніх технологій (застосування ІКТ (використання на практичних заняттях музичної програми Sibelius – для запису нотного матеріалу та його звукового відтворення, інтернет-підтримка (робота на платформі Moodle – виконання тестових завдань), забезпечення креативної, творчої емоційної атмосфери на заняттях – використання методу сторітелінг тощо); наочно-практичні (презентації, відео-трансляції); проблемно-пошукові (диспути, дискусії, вербальні спаринги тощо); креативні (власна інтерпретація музичного твору, терміну, вокальна чи інструментальна імпровізація на заданий образ тощо); контролю (порівняльний аналіз прослуханих музичних творів, співставлення).

На навчальному етапі дослідження відбувалося накопичення та збагачення музично-естетичних знань студентів. Для досягнення цієї мети застосовувалися такі методи: метод сторітелінгу (подача теоретичного матеріалу у формі історій); аудіо-метод (слухове сприймання, порівняння, співставлення, диференційний аналіз почутого); метод-тренажер (закарбовування теоретичних знань через тестову форму перевірки знань (платформа Moodle), опитувальники, закріплення теоретичних знань засобами програми Sibelius (транспонування мелодій, хорових партитур тощо); творчі форми – брейн-ринг, музичний КВК); наочні (зорова наочність – показ відеоряду, презентацій, колажів; показ технічних прийомів – звуковидобуття, штрихів на інструменті та голосом); метод творчих завдань (інструментальна та вокальна імпровізація); метод контролю (сприйняття-порівняння-аналіз).

Технологічний (діяльнісний) етап спрямовано на музичну художньо-естетичну діяльність студентів (вокально-хорова та інструментальна майстерність), та закріплення набутих знань, умінь і навичок під час проходження Виробничої педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти. На цьому етапі відбувалося формування умінь майбутніх учителів музичного мистецтва/мистецтва втілити, передати художній образ музичного твору (вокального, хорового, інструментального) у власній музичній діяльності під час проведення уроків музичного мистецтва/мистецтва та позакласної музично-виховної роботи в школі. Використано методи: метод практичної діяльності (власне інструментальне, вокальне, хорове виконавство; проведення уроків музичного мистецтва та позаурочних заходів на музично-естетичну тематику у школі); проблемно-пошуковий метод (виконання музичного твору (вокального чи інструментального) у кількох інтерпретаціях, їх зіставлення, аналіз); інтерактивні методи (аудіо-, відео-запис власного виконання твору з подальшим його прослуховуванням та обговоренням з одногрупниками, викладачем; створення у програмі Sibelius хорової партитури, її прослуховування, аналіз); методи контролю (самоаналіз практичної музичної діяльності, співставлення, обговорення).

На останньому (рефлексивному) етапі відбувалося формування оцінювальної спроможності студентів як власної так і сторонньої музично-естетичної діяльності (якості передачі художнього образу музичного твору, що виконується; характеристики рівня проведення уроку музичного мистецтва/мистецтва, музично-естетичного заходу в школі під час проходження практики, концерту. Основні методи, що використовувалися на даному етапі: спостереження, співставлення, аналіз, дискусія, складання есе, захист практики; аудіо, відео, інтернет методи; метод запису і відтворення звучання у програмі Sibelius; творчі завдання (створення імпровізацій та їх порівняння); методи високохудожнього виконання вокально-хорових творів (прослуховування зразків музичної класики кращими виконавцями та хоровими колективами).

Робота на всіх етапах дослідження проводилася у таких формах: груповій (практичні заняття з теоретичних музичних дисциплін, тестування на платформі Moodle, створення колективних колажів, презентацій, концертні виступи; настановна та звітна конференції з проходження виробничої педагогічної практики) та індивідуальній (заняття з постановки голосу, хорового диригування, спеціального музичного інструменту; презентація, створення хорової партитури за допомогою програми Sibelius; розробка залікового плану-конспекту з музичного мистецтва/мистецтва, сценарію позаурочного заходу на музично-естетичну тематику для проведення у школі).

Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили ефективність розроблених педагогічних умов та запропонованого поетапного формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: вже у кінці першого етапу експерименту спостерігалось підвищення рівня мотивації студентів, зацікавленості у вивченні дисциплін музично-теоретичної, вокально-хорової та інструментальної підготовки, що слугувало активізації виконавської майстерності, потреби у підвищенні рівня теоретичних знань з Методики музичного виховання, Практикуму шкільного музичного репертуару тощо.

Забезпечення в освітньому процесі розроблених педагогічних умов та використання запропонованих методів навчання призвело до поступового підвищення рівня сформованості музично-естетичної компетентності студентів за всіма компонентами (та їх критеріями). За допомогою методів математичної обробки даних ми отримали результати (ЕГ та КГ), порівняльний аналіз яких засвідчив ефективність розроблених педагогічних умов оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка зростання рівнів сформованості музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва ЕГ та КГ (констатувальний та формувальний зрізи, %)

Експеримент		Рівні сформованості		
		високий	середній	низький
Констатувальний експеримент	ЕГ	9,53	40,46	50,01
	КГ	11,92	42,84	45,24
Підсумковий зріз після проведення формувального експерименту	ЕГ	28,58	57,14	14,28
	КГ	14,28	57,14	28,58
Динаміка зміни рівнів	ЕГ	+19,05	+16,68	-35,73
	КГ	+2,36	+14,3	-16,66

Співставлення початкового та підсумкового діагностувальних зрізів за розробленими критеріями (ступінь сформованості потягу до музично-естетичної діяльності; спроможність до когнітивної і виконавської діяльності; міра самооцінювання музично-естетичної діяльності): високий рівень – початковий зріз 9,53% (ЕГ) й 11,92% (КГ) та кінцевий зріз – 28,58% (ЕГ) й 14,28% (КГ); середній рівень – початковий зріз 40,46% (ЕГ) й 42,84% (КГ) та кінцевий зріз – 57,14% (ЕГ) й 57,14% (КГ); низький рівень – початковий зріз 50,01% (ЕГ) й 45,24% (КГ) та кінцевий зріз 14,28% (ЕГ) й 28,58% (КГ). Показники експериментальної групи у ході діагностики на заключному етапі дослідження зросли за високим (на 19,05%) і середнім рівнем (на 16,68%), а за низьким рівнем навпаки, зменшилися (на 35,73%). Показники в контрольній групі на кінець експерименту дещо нижчі: високий рівень зріс усього на 2,36%, середній – на 14,3%, а низький рівень зменшився на 16,66%. Результати дослідження свідчать про те, що розроблені педагогічні умови оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є ефективними.

У ході проведення формувального експерименту в студентів експериментальної групи підвищився інтерес до вивчення дисциплін музично-теоретичної, вокально-хорової та інструментальної підготовки; з'явилася зацікавленість майбутньою професією (під час проходження практики в школі); розширився музично-естетичний кругозір та витончився музичний смак; розвинулась емоційна чутливість та глибина передачі художнього образу під час виконання музичних творів; розвинулась рефлексивна діяльність (самоаналіз власного вокального та інструментального виконавства). Результати дослідження підтвердили змістову насиченість та дієвість розроблених педагогічних умов формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, що дає підстави вважати доцільним їх впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Висновки. У дослідженні представлено теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку розроблених педагогічних умов оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

1. На основі ретельного аналізу психолого-педагогічних та методичних джерел, а також власного практичного досвіду, встановлено, що музично-естетична компетентність є важливою складовою загальної професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва і чітко зумовлена об'єктивними вимогами нової української школи щодо підготовки педагогічних кадрів.

Однак, аналіз навчальних планів означеної спеціальності та спостереження за навчально-виховним процесом у ЗВО дозволили дійти висновку, що процес професійної підготовки студентів-музикантів потребує удосконалення, упровадження в освітній процес нових технологій, засобів, форм і методів навчання – дієвих педагогічних умов формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

2. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва:

- систематична мотивація у необхідності удосконалення музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва;

- удосконалення змістово-технологічного аспекту музичної підготовки студентів, що передбачає розроблення інноваційного змісту, форм, методів та засобів ефективного засвоєння студентами теоретичних знань, оволодіння практичними вміннями і навичками творчої музично-естетичної діяльності.

3. Дослідно-експериментальною перевіркою педагогічних умов оптимізації процесу формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва охоплено:

- набуття студентами музично-естетичних знань на основі комплексного вивчення музично-теоретичних дисциплін (теоретичних дисциплін (Теорія музики, Сольфеджіо, Практикум шкільного музичного репертуару, Методика музичного виховання, Організація позакласної музично-виховної роботи тощо) та дисциплін фахової майстерності (Хорове диригування, Постановка голосу, Спеціальний музичний інструменті концертмейстерський клас) у роботі з комп'ютерною програмою Sibelius);

- використання комплексного підходу у побудові аудиторних практичних занять з теоретичних дисциплін: перевірка теоретичних знань (форма роботи – виконання студентами тестів на платформі Moodle) і набуття практичних музичних умінь і навичок (безпосередня музична діяльність кожного студента на занятті);

- проходження здобувачами вищої освіти Виробничої педагогічної практики (комплексна перевірка набутих знань, умінь і навичок студентів на практиці).

Дослідження проводилося у чотири етапи: мотиваційний, навчальний, технологічний (діяльнісний) та рефлексивний (оцінювальний).

4. Ефективність розроблених педагогічних умов перевірено на формувальному етапі дослідження, результати якого свідчать про зростання рівня сформованості музично-естетичної компетентності у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною за всіма критеріями та показниками в середньому на 19,03 %.

5. Проведене дослідження не розкриває всіх аспектів проблеми формування музично-естетичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти. Подальших розвідок потребує вивчення можливостей використання ІКТ технологій у хоровій та інструментальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Законодавство України про освіту. Збірник законів. Київ: Парламентське видавництво, 2002. 159 с.
2. Закон України «Про загальну середню освіту». Стаття 3. 13 травня 1999 р. №651. XIV.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: Пед. думка, 2011. 304 с.
4. Максимюк С.П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. С.25.
5. Кузь В.Г. Вища школа і система компетенцій педагога. Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. Київ: Педагогічна думка, 2009. С.281-287.
6. Дубравська Д.М. Основи психології : навчальний посібник. Львів: Світ, 2001. 280 с.
7. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
8. Клепар М.В. Музичне мистецтво у духовному розвитку особистості. Київ. Т.2. С.72-77.
9. Рудницька О.П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 1994. 40 с.
10. Гордійчук О.М. Шляхи формування музичної культури студентів педвузу в умовах двопрофільної спеціалізації. Кіровоград, 1988. С.51-53.
11. Яропуд З.П. Підвищення ефективності музично-естетичного виховання майбутніх учителів молодших класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 1987. 214 с.
12. Горбенко С.С. Підготовка студентів до реалізації особистісно орієнтованого професійних і мистецьких компетентностей. Чернівці: Зелена Буковина, 2010. С.318-323.
13. Економова Е. К. Організація співтворчості : навч. посібник для концертмейстера і співака. Одеса, 2003. 208 с.
14. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
15. Методичні рекомендації до курсу «Педагогіка музичного сприймання» для студентів магістратури / уклад. М. В. Білецька. Мелітополь: МДПУ, 2003. 59 с.
16. Олійник В.Ф. Методика застосування комп'ютерних технологій в музиці: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2009. 168 с.
17. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2006. 187 с.

- 18.Совік Т.В. Застосування методу «сторітелінг» у ході вивчення дисциплін «Практикум шкільного музичного репертуару» та «Хорове диригування». *Педагогічний дискурс*. Зб. наук. праць. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2021. №31. С.20-25. doi:10.31475/ped.dys.2021.31.03
- 19.Совік Т.В. Технології формування музично-естетичної компетентності студентів педагогічних факультетів. Могилев, 2010. С.176-179.
- 20.Жуков В.П. Інтеграція фахових і психолого-педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2018, Вип.170, С.142-146.
- 21.Шевченко Г.П. Естетичне виховання в школі. Київ, 1985. 144 с.
- 22.Теряєва Л.А. Міждисциплінарні зв'язки у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів музики. *Освітологічний дискурс*. 2015, №2(10). С.264-266.
- 23.Козлін В. Дитина, музика, комп'ютер. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 2000. №1. С.46-49.
- 24.Несторенко О. В. Інформаційне суспільство і масова інформаційна просвіта. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 2004. №4. С.3-5.
- 25.Чайковська О. Використання мультимедійних технологій в мистецькій освіті. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 2004. №2. С. 18–19.
- 26.Штепа В. Комп'ютерні навчаючі програми на уроках музики в 5-6 класах. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 1999. №3. С.31-33.
- 27.Олійник В.Ф. Робота з музичним нотатором Finale: методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2005. 34 с.
- 28.Совік Т. Формування практико-діяльної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва під час проходження педагогічної практики. *Педагогічний дискурс*. 2022. №33. С.19-24. doi: 10.31475/ped.dys.2022.33.02.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИ ВИВЧЕННІ «БЕЗПЕКОВИХ» ДИСЦИПЛІН

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-37>

Микола СУПРОВИЧ

кандидат технічних наук, доцент
заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: kokas2008@ukr.net

Олександр ШУТЯК

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: shutjak@gmail.com

Вступ. Сталий (стійкий) розвиток – це розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Словосполучення сталий розвиток є перекладом з англійської мови «*sustainable development*», яке дослівно означає «розвиток, який підтримується».

Його мета – це заклик до виконання суспільством сукупності дій, спрямованих на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету та забезпечити мир і процвітання для всього людства. Через негативні аспекти людської життєдіяльності природа суттєво потерпає, стає залежною від діяльності людини і вже не може обійтися без її підтримки. Тому, при незначному спрощенні, сталий розвиток можна характеризувати як такий, за якого людина не чинить вагомої шкоди природним системам, і вони встигають відновитися для подальшого забезпечення суспільства. Тобто, його можна розглядати не лише як підтримуваний, а й як такий, що підтримує.

Проблема сталого розвитку – одна з найбільш актуальних у новітній історії людства. Нею переймаються світові лідери, їй присвячені сотні урядових і міжурядових програм, вона вже багато десятиліть займає одне з перших місць у порядку денному різних міжнародних організацій.

Деякі автори зауважують, що коли йдеться про «стійкий розвиток», то мається на увазі виживання людства та збереження цього середовища, як основи всього життя на Землі. Різницю між термінами «сталий» і «стійкий» розглянемо в основній частині.